

SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA NA RZECZ TRANSFORMACJI ENERGETYCZNEJ DLA KLIMATU I ROZWOJU REGIONALNEGO

Przesłanki dla zmiany polityki rozwoju

Coraz bardziej powszechna świadomość konieczności zmiany polityki rozwoju prowadzonej w kontekście zmian klimatycznych wymaga nowego usytuowania w tym procesie samorządów, w tym samorządu regionalnego. 30-letnia już tradycja samorządu gminnego w Polsce – uzupełniono w 1998 roku o wymiar powiatowy i regionalny – pokazuje, że możliwe jest wytworzenie przez samorząd nowych impulsów rozwojowych dla przeprowadzenia zmiany.

Kwestia powszechnego działania na rzecz zmiany klimatycznej została również zarysowana w komunikacie Komisji Europejskiej z 11 grudnia 2019 r., gdzie Europejski Zielony Ład został potraktowany jako fundamentalny czynnik dla przekształcania polityki rozwojowej Europy.

Ta propozycja działania nowej Komisji UE to „(...) nowa strategia na rzecz wzrostu, której celem jest przekształcenie UE w sprawiedliwe i prosperujące społeczeństwo żyjące w nowoczesnej, zasobooszczędnej i konkurencyjnej gospodarce, która w 2050 r. osiągnie zerowy poziom emisji gazów cieplarnianych netto i w ramach której wzrost gospodarczy będzie oddzielony od wykorzystania zasobów naturalnych”. Koncepcja Nowego Zielonego Ładu na rzecz rozwoju traktowanego w sposób całościowy oznacza minimalizację wykorzystywania zasobów naturalnych oraz wprowadzenie ich do obiegu zamkniętego przy ograniczeniu strat na rzecz środowiska. Jest ona w znacznej mierze związana z kwestią energii: zarówno elektrycznej (służącej do funkcjonowania gospodarki i utrzymywania dobrej jakości naszego życia, szczególnie w kontekście nowej gospodarki cyfrowej), jak i cieplnej (pozwalającej w naszych warunkach klimatycznych na utrzymanie odpowiedniego komfortu życia).

W proces tej zmiany powinny być zaangażowane zarówno władze samorządu regionalnego, jak i samorządy lokalne, szczególnie gminne. Szeroka dyskusja dotycząca kwestii transformacji jest prowadzona od dłuższego czasu, ale Komunikat sygnalizujący przewidywane zmiany legislacyjne na poziomie Unii Europejskiej wskazuje na wysoki poziom determinacji Europy do wspólnego przebudowania naszych gospodarek. Dokument dotyczy naszej wspólnoty rozumianej jako europejski obszar geograficzny oraz polityczny. Celem zmian ma być zapewnienie lepszych warunków życia, w ramach odpowiedzialności za kształt naszej cywilizacji, wprowadzenie nowych impulsów dla innowacyjnej gospodarki na rzecz rozwoju i konkurencyjności naszych państw i regionów oraz zapewnienie Europie pozycji lidera w nieuniknionych przemianach.

Ponieważ jednak proponowana transformacja zakłada znaczące modyfikacje, które mogą dotknąć wiele osób, to Komunikat apeluje również o „(...) nowy pakt, który zjednoczy obywateli w ich różnorodności, i w ramach którego władze krajowe, regionalne i lokalne, społeczeństwo obywatelskie i sektor przemysłowy będą ściśle współpracować z instytucjami i organami doradczymi UE”. Taki nowy pakt w oczywisty sposób powinien obejmować wymiar samorządowy również na szczeblu wspólnoty regionalnej.

Zmiana energetyczna – samorządowa odpowiedź na wyzwania rozwojowe

Trwająca już od kilku lat szeroka debata dotycząca kwestii klimatycznych – prowadzona zarówno w Polsce, jak i na poziomie Unii Europejskiej – wskazuje na nieuchronność jakościowej zmiany paradygmatu funkcyj-

nowania rynków i technologii w szeroko rozumianej sferze energetyki. Zmiana jest niezbędna, jeśli chcemy skutecznie sprostać wyzwaniom rozwojowym, takim jak zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego, trwałe ograniczanie emisji zanieczyszczeń oraz stymulowanie rozwoju gospodarczego. Na poziomie UE na konieczność takich działań wskazuje Strategia Europa 2020 oraz tzw. „Pakiet Zimowy”. W Polsce przesłanki do długofalowej (do 2050 r.) polityki energetycznej zawiera Strategia Odpowiedzialnego Rozwoju.

Istotnymi cechami transformacji energetycznej są możliwie silne oparcie się na lokalnych zasobach energetycznych – zapewnianie optymalnego balansu między energetyką rozproszoną i zawodową, a także „uobywatelnianie” energetyki, czyli pojawianie się w wymiarze społecznym nowych partnerów oddziałujących na zmianę dotychczasowego systemu.

Pod pojęciem regionalnej zmiany energetycznej należy więc rozumieć zestaw lokalnych polityk i działań oraz ewentualnych instrumentów dotyczących w szczególności rozwijania energetyki rozproszonej, inspirowanej i koordynowanej w ramach polityki regionalnej samorządów województw, a realizowanej przez samorządy lokalne oraz lokalne środowiska gospodarcze, w tym także przez prosumentów. Główne obszary aktywności samorządów powinny obejmować uruchamianie lokalnych zasobów energetycznych i prowadzenie polityki efektywności energetycznej (w tym dotyczącej termomodernizacji w przedsiębiorstwach, gospodarstwach domowych i w sferze usług komunalnych, zwłaszcza w zakresie transformacji ciepłownictwa komunalnego), a także wsparcie funkcjonowania mechanizmów lokalnych wspólnot energetycznych, również klastrów energii i spółdzielni energetycznych. Wątek klastrów energii czy spółdzielni energetycznych ma szczególne znaczenie, ponieważ wiąże się z włączaniem do regionalnego wymiaru polityki energetycznej nie tylko lokalnych samorządów, ale także podmiotów gospodarczych oraz bezpośrednio odbiorców i mikroproducentów energii, czyli prosumentów działających jako aktywni obywatele na rzecz przemiany swojego otoczenia.

Samorządowy wymiar transformacji energetycznej w ramach Unii Europejskiej

W trakcie 136. sesji plenarnej Komitetu Regionów Unii Europejskiej (7–9 października 2019 r.) uznano, że władze lokalne i regionalne są najlepiej przygotowane do angażowania swoich społeczności, przyciągania inwestorów prywatnych i podejmowania ambitnych i terminowych działań na rzecz wdrażania porozumienia paryskiego poprzez zrównoważoną transformację energetyczną na poziomie lokalnym i regionalnym. Instytucje samorządu terytorialnego działają bowiem nie tylko jako administratorzy, lecz również jako dostawcy i ważni nabywcy usług energetycznych. Komitet wyraził przekonanie, że konieczne jest wspieranie ambitnego celu średniookresowego, zgodnie z priorytetami unii energetycznej, przez instytucje europejskie, co ma fundamentalne znaczenie dla osiągnięcia do 2050 r. zerowego poziomu netto emisji gazów cieplarnianych. Pojawił się też apel o bardziej ambitne cele na szczeblu UE w zakresie efektywności energetycznej i energii ze źródeł odnawialnych, które do 2030 r. powinny zostać zwiększone do 40%. Takie stanowisko Komitetu, reprezentującego punkt widzenia przedstawicieli samorządów terytorialnych Europy, współgra z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1999 z dnia 11 grudnia 2018 r. w sprawie zarządzania unią energetyczną i działaniami w dziedzinie klimatu. Jego założenia można zrealizować tylko przez skoordynowane działania obejmujące akty o charakterze ustawodawczym i nieustawodawczym przyjmowane na szczeblu unijnym, regionalnym, krajowym i lokalnym. Zgodnie z art. 11 państwa powinny tworzyć stałą, wielopoziomową platformę dialogu na temat energii, skupiającą samorządy terytorialne, organizacje społeczne, przedsiębiorców, inwestorów i inne zainteresowane strony, i służącą omawianiu poszczególnych rozwiązań planowanych w polityce energetyczno-klimatycznej w kontekście opracowywanych Krajowych Planów na Rzecz Energii i Klimatu. Planowanie zmiany z udziałem samorządów i jego instytucji ma więc umocowanie formalne i wynika z faktycznej potrzeby w skali całej Unii.

Tak widziana rola samorządu regionalnego wymaga spełnienia dwóch warunków: aktywnego uczestnictwa samorządu w planowaniu i realizacji zmian w zakresie istniejących regulacji prawnych oraz antycy-

powania nowych rozwiązań, które pozwoliłyby mu realnie uczestniczyć w procesie przemian. Powinno to oznaczać zdolność samorządu do kreowania, w ramach polityki państwa, wojewódzkich programów transformacji energetycznej jako dokumentów o charakterze wdrożeniowym, operacyjnym, które porządkowałyby ogół aktywności w tym zakresie, łącznie z formułowaniem i realizacją konkretnych zadań i środków.

Prawne usytuowanie województwa w odniesieniu do transformacji energetycznej – stan aktualny

Obecna pozycja samorządu wojewódzkiego w zakresie prawnych możliwości oddziaływania na sferę zmiany energetycznej wynika z art. 16 ustawy Prawo energetyczne. Stanowi on, że przedsiębiorstwa energetyczne zajmujące się przesyłaniem lub dystrybucją paliw gazowych lub energii, sporządzając plan rozwoju dla obszaru swojego działania, muszą uwzględniać miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Z kolei przedsiębiorstwa przesyłu muszą uwzględniać ustalenia koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju lub ustalenia planu zagospodarowania przestrzennego województw, a w razie braku takiego planu – strategię rozwoju województwa. Jednocześnie w art. 16, ust. 12 stwierdza się, że: „W celu racjonalizacji przedsięwzięć inwestycyjnych, przy sporządzaniu projektu planu, o którym mowa w ust. 1, przedsiębiorstwa energetyczne są obowiązane współpracować z podmiotami przyłączonymi do sieci oraz z gminami, a w przypadku przedsiębiorstw energetycznych zajmujących się przesyłaniem paliw gazowych lub energii elektrycznej współpracować z samorządem województwa, na którego obszarze przedsiębiorstwo to zamierza realizować przedsięwzięcia inwestycyjne”.

Pod tak ogólnie sformuowanym pojęciem współpracy rozumie się w szczególności przekazywanie na wniosek podmiotów przyłączonych do sieci informacji o planowanych przedsięwzięciach, w takim zakresie, w jakim przedsięwzięcia te będą miały wpływ na pracę urządzeń przyłączonych do sieci albo na zmianę warunków przyłączenia lub dostawy paliw gazowych lub energii. Polega to także na „(...) zapewnieniu spójności pomiędzy planami przedsiębiorstw energetycznych i założeniami, strategiami oraz planami, o których mowa w art. 19 i art. 20, a w przypadku przedsiębiorstw energetycznych zajmujących się przesyłaniem paliw gazowych lub energii elektrycznej spójności pomiędzy planami przedsiębiorstw energetycznych oraz założeniami, strategiami i planami sporządzanymi przez samorząd województwa”. Ustawa nie definiuje, w jaki sposób następuje weryfikacja zakładanej spójności pomiędzy planami przedsiębiorstw energetycznych a opracowaniami planistycznymi podmiotów samorządowych, odsyłając w praktyce w tych kwestiach do aktywności URE, który jest odpowiedzialny za badanie planów energetycznych przedsiębiorstw.

Możliwa rola samorządu województwa w odniesieniu do polityki energetycznej regionu

Zakres kompetencji samorządu województwa w odniesieniu do obszaru problematyki związanej z energią określony jest szczegółowo w art. 17 ustawy Prawo energetyczne. Samorząd województwa uczestniczy w planowaniu zaopatrzenia w energię i paliwa na obszarze województwa w zakresie określonym w art. 19, ust. 5, czyli bada zgodność planów zaopatrzenia w energię i paliwa z polityką energetyczną państwa.

Zakres kompetencji województwa wynikający z tego artykułu odnosi się również do kwestii koordynacji założeń i planów zaopatrzenia w energię pomiędzy poszczególnymi gminami, a także do polityki energetycznej państwa. Oznacza to, że **samorząd województwa powinien posiadać opracowanie, które pozwoli na poziomie województwa odnieść się do funkcjonowania polityki energetycznej państwa. W obszarze działań organizacyjnych samorząd regionu powinien także prowadzić monitoring założeń do planów zaopatrzenia w energię i samych planów przygotowywanych przez poszczególne gminy, a także kontrolę sposobu realizacji takich planów w celu śledzenia procesu ich wdrażania w kontekście polityki energetycznej państwa.**

Uczestnicząc w dialogu w ramach Krajowych Planów na Rzecz Energii i Klimatu, samorząd województwa powinien wypracowywać regionalną politykę energetyczną w ramach strategii rozwoju województwa, zapewniając możliwość samorządowego uczestnictwa w realizacji krajowych planów. Zakres takiej regionalnej polityki powinien obejmować co najmniej kwestie związane z:

- planowaniem i organizacją racjonalizacji i zmniejszania zużycia energii w gminach;
- oceną potencjału kogeneracyjnego (szczególnie w zakresie wysokosprawnej kogeneracji);
- aktywizacją lokalnych działań na rzecz produkcji energii z lokalnych zasobów;
- działalnością struktur organizacyjnych, takich jak prosumenci, klastry i spółdzielnie energetyczne;
- wszelkimi działaniami na rzecz efektywności energetycznej;
- możliwościami zastosowania nowych, innowacyjnych rozwiązań w sferze szeroko rozumianego rynku energii;
- określeniem możliwości udziału finansowego ze strony samorządu lub jego instytucji finansowych, w tym funduszy rozwojowych na rzecz wsparcia transformacji energetycznej.

Warto również w tym kontekście zapewnić możliwość ustalania w formule prawa miejscowego przepisów, które byłyby wiążące w skali województwa w zakresie poziomu emisji z indywidualnych lub zbiorowych instalacji grzewczych, a także standardów w formie regionalnego komponentu warunków technicznych dla termochłonności budynków. Ta kwestia jest szczególnie ważna w kontekście rekomendacji UE dotyczących potrzeb renowacji energetycznej istniejących budynków. Należy dostrzegać tutaj zarówno zróżnicowanie warunków klimatycznych w poszczególnych województwach, jak i strukturę oraz stan techniczny zasobów mieszkaniowych. Takie regulacje mogłyby być również powiązane z regionalnymi mechanizmami wsparcia finansowego procesów termomodernizacji poprzez regionalne systemy poręczeń pożyczkowych na rzecz renowacji energetycznej istniejących budynków.

Mimo że rola samorządu województwa jest w świetle ustawy Prawo energetyczne ograniczona właściwie do możliwości opiniowania sporządzanych przez gminy założeń planu zaopatrzenia w energię oraz planu zaopatrzenia w energię, sporządzonych zgodnie z zakresem artykułów 18, 19 i 20, faktyczne możliwości oddziaływania samorządu województwa są znacznie szersze. Dzieje się tak dzięki dysponowaniu przez samorząd środkami finansowymi, jak również dzięki kompetencjom wynikającym z planu zagospodarowania przestrzennego określającego standardy zagospodarowania (w szczególności obszarów chronionego krajobrazu) oraz ze strategii rozwoju województwa i wynikających z niej programów działań. Dlatego też sporządzenie oceny możliwości aktywnego uczestnictwa województwa w kształtowaniu polityki energetycznej w wymiarze regionalnym wydaje się kluczowe nie tylko ze względu na obowiązujące regulacje prawne, ale również w związku z ich możliwymi zmianami, zarówno w Polsce, jak i na poziomie UE (w szczególności w związku z tzw. „Pakiem zimowym”).

Konieczne jest więc zdefiniowanie potencjalnej roli samorządu województwa w kontekście ewentualnych zmian legislacyjnych, ale również w ramach pełnionej już przez niego funkcji organizatora i koordynatora procesów rozwojowych na jego obszarze. Samorządy regionalne i lokalne mają tutaj do odegrania olbrzymią rolę, a obywatele, dając swoim politykom lokalnym oraz liderom mandat do podejmowania stosownych działań, mają prawo oczekiwać od nich skuteczności we wprowadzaniu zmian. Przedstawiciele władz i administracji samorządowej, będąc w bezpośrednim kontakcie z obywatelami i znając ich opinie, mogą proponować realistyczne rozwiązania możliwe do realizacji. Propozycje takich działań, wzmocnione kontaktami ze środowiskiem nauki i przedsiębiorców, wpływają zarazem na postawy i zachowania mieszkańców gmin, miast i regionów. **Konieczne jest więc wyposażenie władz regionalnych w odpowiednie instrumenty prawne, aby uniknąć efektu rozczarowania po stronie szeroko rozumianego środowiska zainteresowanych obywateli oczekujących na skuteczną sprawczość władz samorządowych.**

Droga do wojewódzkich programów transformacji energetycznej

Wydaje się, że potrzeba dysponowania przez samorządy województw dokumentami określającymi regionalną politykę energetyczną nie podlega dyskusji. Co więcej, konieczne jest wypracowanie procedury, która pozwoli zarówno na przygotowywanie dokumentów planistycznych, jak i na późniejsze skuteczne ich wdrażanie. Taka formuła powinna wspierać samorządy we włączaniu się w zmianę energetyczną, ale także zapewniać im istotną rolę w procesie wdrażania rekomendacji Krajowych Planów na Rzecz Energii i Klimatu.

Pożądanym wsparciem dla wypracowania skutecznej formy dokumentu i jego wdrażania mógłby być projekt centralny, o strukturze znanej z przedsięwzięć realizowanych w ramach rządowego programu Gospostrateg. Miałby on więc charakter badawczy z elementem eksperymentalnego pilotażu. Powinien to być dokument o charakterze wdrożeniowym (poprzedzony analizą diagnostyczną), którego celem będzie zarówno wypracowanie rekomendacji dla opracowywanych strategii rozwoju województw na lata 2021–2030, jak i wskazanie kierunków działań praktycznych mających na celu realizację ustaleń strategicznych. Istotnym elementem projektu byłaby identyfikacja koniecznych zmian legislacyjnych, które pozwoliłyby regionowi na efektywne subsydiarne współdziałanie w ramach procesu transformacji energetycznej.

Efektom proponowanego projektu powinno być wskazanie zasad tworzenia przez samorządy „wojewódzkiego programu transformacji energetycznej” (lub ewentualnie „wojewódzkiego planu działań na rzecz transformacji energetycznej”).

Prace nad projektem „wzorcowego” programu powinny zarówno doprowadzić do wypracowania nowych praktyk działania w obszarze planowania, propozycji realizacji oraz koordynacji działań w obszarze województwa, jak i wskazać rekomendacje w sferze zmian legislacyjnych, które pozwoliłyby na efektywne wdrażanie polityk wypracowanych na szczeblu krajowym oraz ich regionalnych komponentów.

Prowadzone w ramach projektu prace badawcze oraz pilotaże powinny w szczególności obejmować:

- rozpoznanie kierunków transformacji energetycznej na rzecz klimatu, wynikających z polityk UE w ramach podejmowanych inicjatyw regulacyjnych oraz planowanych alokacji finansowych w ramach polityki spójności, wraz ze zdefiniowaniem potencjalnego oddziaływania tych zmian na politykę rozwoju województwa;
- zdefiniowanie formuły zmiany energetycznej uwzględniającej zarówno procesy transformacji na poziomie europejskim, jak i kierunki zmian wynikające z krajowej polityki energetycznej dla uczestniczących w projekcie województw, wraz ze wskazaniem obszarów interwencji oraz z rekomendacjami dla regionalnych i lokalnych polityk (w tym dla planów zaopatrzenia w energię) zgodnych z polityką rozwoju regionalnego województw oraz spójnych z krajową polityką energetyczną;
- określenie optymalnego modelu systemu energetycznego dla województw, łącznie z wypracowaniem celu w wymiarze operacyjnym, takiego jak stopień udziału energetyki rozproszonej w całościowym bilansie rynku energii w konkretnej perspektywie czasowej (np. 32% w 2030 r.);
- zdefiniowanie wielkości udziału energetyki obywatelskiej w systemie energetycznym regionu oraz określenie skali oszczędności energii poprzez mechanizmy efektywnościowe, wraz z określeniem instrumentów pozwalających dojść do rekomendowanego poziomu;
- określenie modelu współpracy z energetyką systemową, w tym z działającymi na terenie województwa operatorami systemu dystrybucyjnego dla energii elektrycznej i gazu, zwłaszcza w zakresie rozwijania sieci inteligentnych oraz działalności klastrów energii, przy uwzględnieniu ich struktury organizacyjnej i technicznej;
- wypracowanie w wymiarze regionalnym mechanizmów finansowania procesów i projektów dla zmiany energetycznej, z wykorzystaniem zarówno środków publicznych z programów regionalnych oraz z regionalnych funduszy rozwoju, jak i środków hybrydowych z udziałem kapitału prywatnego

i publicznego, a także mechanizmów poręczeniowych umożliwiających wsparcie procesów renowacji energetycznej budynków;

- wypracowanie typowych modeli organizacyjnych lokalnych wspólnot energetycznych, w tym zwłaszcza klastrów energii oraz spółdzielni energetycznych, wraz ze wskazaniem ścieżki ich realizacji, przy uwzględnieniu lokalnych uwarunkowań w tym tradycji działań społecznych oraz aktywności instytucji samorządowych;
- wskazanie lokalnych partnerów (poprzez identyfikację podmiotów aktywnie uczestniczących w rynku energii), w szczególności w obszarze kogeneracji, a także określenie potencjału instytucji, które już dzisiaj posiadają uprawnienia do produkcji i obrotu energią i mogą pełnić rolę koordynatorów lokalnych klastrów energii;
- rekomendacje dla rozwijania mechanizmów inteligentnej sieci energetycznej, w zakresie monitoringu i zarządzania sieciami lokalnymi, oraz dla opomiarowania wspierających innowacyjne produkty, wraz z identyfikacją możliwości ich realizacji w ramach określonych struktur przedsiębiorstw dystrybucyjnych oraz przy uwzględnieniu technicznych relacji funkcjonowania sieci dystrybucyjnych w ramach GPZ oraz zakresów terenowych funkcjonowania gminnej administracji samorządowej;
- wskazanie metod zapewnienia akceptacji społecznej dla proponowanych kierunków działań oraz formuł szerokiej w nich partycypacji, poprzez tworzenie praktycznych możliwości działań dla rekomendowanych w Rozporządzeniu platform dialogu obywatelskiego;
- rekomendacje dla wykorzystania potencjału naukowego instytucji w regionie, a w szczególności kluczowych dla tych regionów wyższych uczelni, wraz z identyfikacją obszarów możliwej współpracy na rzecz konkretnych projektów innowacyjnych oraz zmian w systemie kształcenia zawodowego realizowanego przez władze samorządowe;
- wskazanie propozycji zmian regulacyjnych, a także ewentualne propozycje zmian ustawowych przedłożone w formule *de lege ferenda*, w szczególności obejmujących kwestie efektywności energii poprzez wyznaczanie lokalnych limitów poziomu emisji czy lokalnych standardów w formie prawa miejscowego dla izolacyjności i/lub efektywności energetycznej budynków w szczególnie wrażliwych obszarach, a także formuł dla uzgadniania przez województwa planów zaopatrzenia w energię opracowywanych i przyjmowanych przez gminy, a także planów przedsiębiorstw energetycznych;
- wypracowanie propozycji współpracy z administracją rządową oraz URE, a także z przedsiębiorstwami energetycznymi w ramach tworzenia krajowych polityk energetycznych z określeniem roli samorządów wojewódzkich w ich wdrażaniu.

Przygotowany w ramach projektu wzorcowy dokument powinien umożliwić władzom regionu stworzenie programu rozwoju, w rozumieniu ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, lub wewnętrznego aktu służącego Zarządowi Województwa do podejmowania decyzji, prowadzenia i koordynacji działań w zakresie stymulowania transformacji energetycznej (tzw. „plan działań”). Jednocześnie taki dokument mógłby stanowić regionalny komponent Krajowego Planu na Rzecz Energii i Klimatu. Tym samym stanowiłby w skali Unii Europejskiej *novum* i wzorzec dla innych jej członków.

Praktyczne aspekty zmiany energetycznej w kontekście województwa kujawsko-pomorskiego

Dla wypracowania formuły wzorcowego regionalnego programu/planu działań zasadne byłoby stworzenie takiego dokumentu, w ramach swobodnego pilotażu, w zainteresowanych województwach zaangażowanych w proces transformacji energetycznej. Należy do nich m.in. województwo kujawsko-pomorskie.

W opracowywanej obecnie Strategii Rozwoju Województwa (SRW) na etapie diagnozy zidentyfikowano wyzwania rozwoju województw na kolejną dekadę. Dotyczą one stanu czystości powietrza oraz zmian kli-

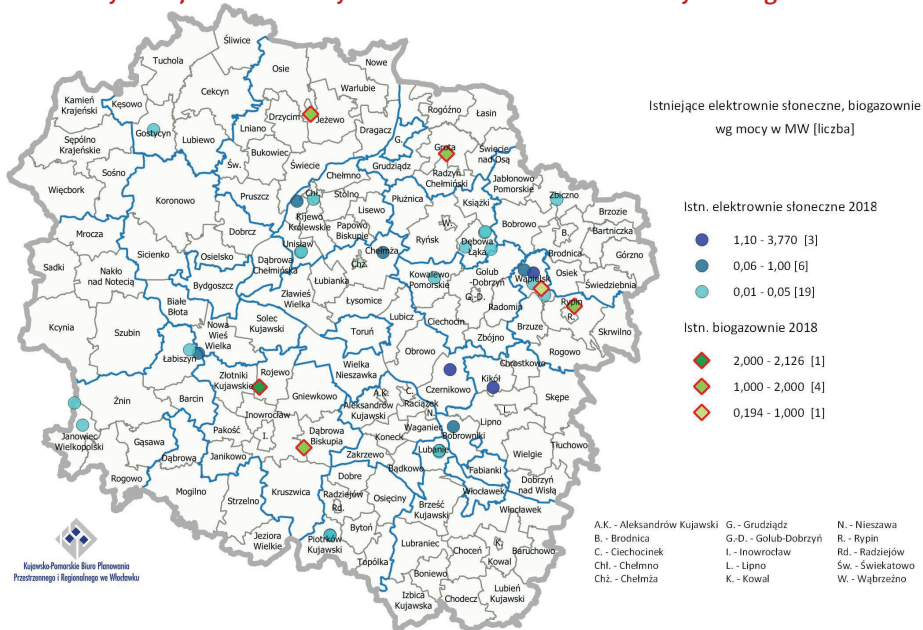
matycznych, których zakres jest w znaczącej mierze bezpośrednio lub pośrednio związany z zagadnieniem transformacji energetycznej.

Idea zmiany w energetyce ma dla województwa szczególne znaczenie z wielu powodów. Po pierwsze, ze względu na znaczne rozdrobnienie sieci osiedleńczej i struktury urbanizacji w województwie, w tym wysoki udział budownictwa jednorodzinnego. Cechą charakterystyczną jest także stosowanie indywidualnych systemów grzewczych przy niskim standardzie izolacyjności budynków. Po drugie, znaczące obszary województwa podlegają ochronie środowiskowej i stanowią dobro narodowe. Także problem zanieczyszczenia środowiska – w tym występowanie smogu związanego zarówno ze stosowanymi wysokoemisyjnymi technologiami grzewczymi, jak i z warunkami klimatycznymi – w szczególności sposób predestynuje województwo kujawsko-pomorskie do aktywnej polityki zmiany energetycznej. Ma to szczególne znaczenie ze względu na obecność na tym terenie istotnych w skali kraju obszarów uzdrowiskowych. Województwo kujawsko-pomorskie wprowadza obecnie regulacje na poziomie regionu w zakresie stosowania przepisów prawa miejscowego dla ograniczania niskiej emisji. Również rola, jaką odgrywa województwo w kwestii turystyki oraz ruchu dostawczego transportu ciężarowego, wymaga wprowadzania rozwiązań dla transportu niskoemisyjnego. Niebagatelne znaczenie ma także konieczność podwyższenia poziomu bezpieczeństwa energetycznego, szczególnie na obszarach o zwiększonej częstotliwości występowania gwałtownych zjawisk pogodowych. Województwo kujawsko-pomorskie, doświadczane przez katastrofy klimatyczne, jako pierwsze w kraju przystąpiło do zainicjowanego przez ONZ programu zmniejszenia ryzyka katastrof. Jego celem jest zwiększenie odporności jednostek terytorialnych na negatywne efekty przekształceń cywilizacyjnych (w tym zmian klimatu) oraz wyzwania XXI wieku. W sposób oczywisty kwestie bezpieczeństwa energetycznego opartego na lokalnych zasobach stanowią mechanizm mitygacji wobec nieuniknionych już zmian klimatycznych.

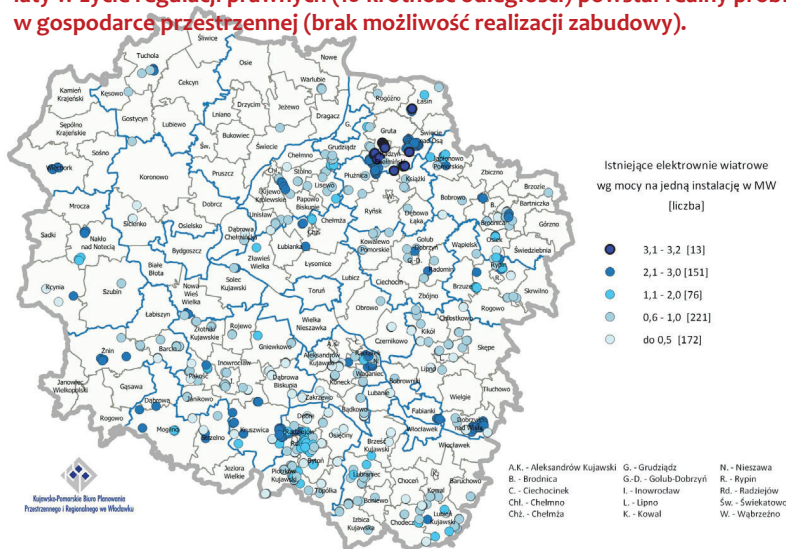
Szczególną rolę województwa kujawsko-pomorskiego w procesie transformacji energetycznej należy dostrzegać w fakcie znaczącego udziału gospodarki rolnej w ramach całości gospodarki województwa. Zarówno odpady produkcji rolnej czy zwierzęcej, jak i możliwość ich utylizacji w procesach fermentacji wraz z wykorzystaniem substratu po procesie gazyfikacji w celu poprawy nawożenia, mogą mieć istotne znaczenie dla wprowadzania gospodarki cyrkularnej w ramach województwa. Ważny jest też aspekt polityki leśnej, realizowanej w szczególnych uwarunkowaniach przyrodniczych związanych z procesem stepowania.

Na tle innych województw – dosyć duża liczba elektrowni słonecznych i biogazowni.

Po stronie potencjalnych atutów województwa należy wskazać dostępność odnawialnych, stabilnych zasobów energetycznych, takich jak geotermia, zasoby hydroenergetyczne czy biomasa leśna i rolnicza, co powinno stymulować rozwój energetyki rozproszonej. Województwo charakteryzuje się również znaczącym udziałem elektrowni wiatrowych o niskich parametrach efektywności, a jednocześnie powodujących znaczące szkody w krajobrazie. Możliwość wykorzystania w skali lokalnej istniejących zasobów, a także ewentualna modernizacja i eliminacja stosowanych siłowni wiatrowych, z możliwością tworzenia obszarów zrównoważonych energetycznie (w formule klastrów energii czy spółdzielni energetycznych), dają podstawę do szeregu działań skutkujących poprawą stanu środowiska i wzrostem bezpieczeństwa energetycznego w wymiarze lokalnym oraz dla całego regionu.

Rozproszona sieć osadnicza i duże powierzchnie chronione nie sprzyjają lokalizowaniu elektrowni wiatrowych. Duża ich liczba to siłownie stosunkowo stare, niewysokie i o niedużej zainstalowanej mocy. Drugi biegun to inwestycje nowe o bardzo dużej mocy (ponad 3MW). W części gmin po wejściu przed kilkoma laty w życie regulacji prawnych (10-krotność odległości) powstał realny problem w gospodarce przestrzennej (brak możliwości realizacji zabudowy).

Już teraz województwo kujawsko-pomorskie podejmuje szereg przedsięwzięć związanych z przeciwdziałaniem negatywnym skutkom emitowania zanieczyszczeń do atmosfery – powstała między innymi inicjatywa utworzenia klastra energii w każdym z powiatów województwa kujawsko-pomorskiego. Podjęte w tym zakresie działania doprowadziły do zainteresowania klastrami energii 17 spośród 19 powiatów województwa, w których podpisano stosowne listy intencyjne oraz umowy.

Możliwość ograniczenia emisyjności rozwiązań stosowanych dotychczas w zakresie ogrzewania poprzez systemy lokalnego ciepłownictwa wynika również z potencjału alternatywnych źródeł energii do wykorzystywania ich w szerszym stopniu. Na niektórych obszarach mogą to być źródła geotermalne, na innych – rozwiązania oparte np. na istniejących zasobach biomasy leśnej czy rolniczej. Istotną rolę może odegrać również stosowanie wysokosprawnej kogeneracji, także z wykorzystaniem odpadów posiadających pewną wartość energetyczną. Dlatego też integracja działań w sferze planowania przestrzennego i polityki energetycznej powinna być jednym z celów proponowanej zmiany dla województwa.

Szczególne znaczenie należy przypisać upowszechnianiu mechanizmów inteligentnej sieci energetycznej w zakresie monitoringu i zarządzania siecią oraz opomiarowania wspierającego innowacyjne produkty i rozwiązania organizacyjne, takie jak klastry energii i spółdzielnie energetyczne. Rozwijanie sieci inteligentnych oraz takich form prowadzenia działalności jak klastry i spółdzielnie wymagać będzie aktywnej współpracy z energetyką systemową, w tym z działającymi na terenie województwa operatorami systemu dystrybucyjnego energii elektrycznej i gazu.

Działalność polegająca na określeniu zarówno wielkości bilansu energetyki rozproszonej, w tym udziału energetyki obywatelskiej, jak i formuły transformacji energetycznej na rzecz efektywności – realizowane poprzez indywidualnych inwestorów na poziomie gospodarstw domowych i samorządów lokalnych poprzez mechanizmy poręczeń kredytowych i finansowania takiego rozwoju przez regionalne fundusze rozwoju – mogłaby stanowić pilotażowe rozwiązanie dla innych województw w Polsce.

Zarysowane powyżej doświadczenia samorządu województwa kujawsko-pomorskiego powinny z jednej strony pozwolić na wykorzystanie już istniejących jego zasobów, a z drugiej – wskazać kierunki polityki zmiany mającej na celu zwiększenie efektywności energetycznej, obniżenie emisyjności oraz zwiększenie roli innowacyjności i nowych technologii w funkcjonowaniu systemu energetycznego, a także jego transformację na rzecz bardziej innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki województwa.

Wnioski i rekomendacje

W obliczu zmian o charakterze globalnym coraz bardziej widoczna staje się konieczność mocniejszego zaangażowania samorządu województwa w nabierającą tempa transformację energetyczną. Niezbędne jest **wyposażenie władz regionalnych w odpowiednie instrumenty prawne**, aby uniknąć efektu rozczarowania po stronie szerokiego środowiska zainteresowanych obywateli oczekujących na skuteczną sprawczość władz samorządowych.

Samorząd województwa powinien wypracowywać regionalną politykę energetyczną w ramach planowania swojej strategii rozwoju, zapewniając możliwość uczestnictwa instytucji regionalnych w realizacji krajowych programów i planów. Założenia regionalnej polityki energetycznej powinny być zawarte w odrębnym opracowaniu, które pozwoli na poziomie województwa odnieść się do funkcjonowania polityki energetycznej państwa i przyczyni się do realizacji celów rozwojowych polityki województwa.

Dla określenia standardu przygotowywania takiego modelowego dokumentu wskazane byłoby uruchomienie projektu o strukturze znanej z przedsięwzięć realizowanych w ramach rządowego programu Gospostrateg. Miałyby on więc charakter badawczy z elementem eksperymentalnego pilotażu, który powinien obejmować przynajmniej dwa województwa reprezentujące zróżnicowane geograficznie obszary. W ramach projektu powinny zostać zidentyfikowane sfery wymagające zmian regulacyjnych, zarówno w zakresie ustawowym, jak i w kwestii rozporządzeń oraz ewentualnych zmian w obszarze szeroko rozumianej polityki energetycznej państwa – w szczególności w sferze praktyki regulacyjnej prowadzonej

przez URE. Wskazując nową rolę regionów w procesie transformacji energetycznej państwa, projekt powinien także – ze względu na swój modelowy status – tworzyć rekomendacje dla działań możliwych do podejmowania przez samorzady w ramach propozycji wypracowanych przez szczyt klimatyczny oraz wskazywanych w ramach Krajowego Planu na Rzecz Energii i Klimatu.